

Естер (Голдберг) Гілберт:
**«минуле змінити не можемо, але якщо ми відкриті один до одного,
можемо змінити сьогодні»**

27-28 серпня цього року була вже 74 річниця масових розстрілів в'язнів Сарненського гетто. Серед майже 13 тисяч убитих у ті дні були євреї та цигани з міста, нашого та сусідніх районів. Декому з в'язнів вдалося організувати повстання, прорвати огорожу табору та під кулями охорони втекти й пережити постійні переслідування під час німецької окупації. Завдяки цим людям у 1961 році в місті Тель-Авів видали «Книгу пам'яті спільноти міста Сарни» (Sarny Memorial Book) на івриті. У ній ідеться про передвоєнну історію міста Сарни й округи та спогади євреїв сарненського походження. А завдяки англomовному перекладу (він ще не закінчений), координатором якого була Естер Гілберт (Esther Gilbert), змогли отримати нову краєзнавчу інформацію про Сарненщину та дізнатися деталі звірств, що чинили фашисти і їх прибічники на цій території. Місіс Гілберт люб'язно погодилася дати інтерв'ю для «Сарненських новин», відповісти на запитання електронною поштою і висловила подяку, радість і гордість за таку можливість. Водночас вона запропонувала започаткувати широке обговорення подій у Сарненському гетто й історії загалом, обмін відомостями про довоєнні події в Сарнах. Усі охочі долучитися до нього можуть написати на електронну пошту місіс Гілберт, яку знайдуть на ресурсі JewishGen.org за її ім'ям.

Довідка. Естер (Голдберг) Гілберт, дочка Гетчка (Гелле) Шапіра, внучка Берел й Естер Хаї Шапіро (1889-1942), які були жителями Сарн.

Як трапилося, що Ви почали перекладати книгу пам'яті Сарн (Sarny Memorial Book)?

Моя мама мала її копію, у ній є фотографія бабусі (Естер Шапіро), а я завжди цікавилася історією Сарн і їх єврейської громади та хотіла детально розібратися, про що йдеться у виданні.

Ви самостійно перекладали книгу чи це була співпраця?

Отримала грант від організації «Українсько-єврейська зустріч» (Ukrainian Jewish Encounter) на переклад книг і знайшла перекладачів для цієї роботи. На жаль, захворів чоловік, тож потрібно було його доглядати, тому роботу ще не завершила. Сподіваюся, наступного року матиму можливість це зробити.

Чи буде книга перекладена українською мовою?

Дуже хотіла б цього. Думаю, що це захоплююча розповідь про історію міста й однієї громади, яка жила й допомагала творити Сарни та їх інституції.

Чи буде вона опублікована в паперовому вигляді або в Інтернеті?

Тільки-но закінчуємо переклад кожної глави, її публікують в Інтернеті, на JewishGen.org ([http:// www.jewishgen.org/Yizkor/ sarny/sarny.html](http://www.jewishgen.org/Yizkor/sarny/sarny.html)). JewishGen є добровільною організацією, що пов'язує єврейський народ із його корінням, а також зі спорідненими. Вона надала велику поміч, опублікувавши англійський переклад цих «Ізкор», тобто меморіальних книг в Інтернеті.

Ось список видань, що нині перекладають або будуть завершені: [http://www.jewishgen.org/ Yizkor/translations.html#S](http://www.jewishgen.org/Yizkor/translations.html#S). Особисто я також сподіваюся колись видати «Книгу пам'яті Сарн» у друкованому вигляді.

Хто був творцем концепції цих меморіальних книг?

Це обов'язкове для наслідування єврейське правило - пам'ятати й шанувати свої сім'ї та їх історію. Коли утворилася Держава Ізраїль, заснували Організацію мучеників і героїв Яд Вашем (Yad Vashem), і одним із її ранніх завдань було зібрати свідчення тих, хто пережив Голокост. Ці люди опублікували спогади про свій досвід разом із історіями рідних міст у меморіальних книгах одного типу під назвою «Ізкор». Вони містять специфічні відомості про кожну місцевість, звідки походять автори. Євреї з Сарн, які вижили та приїхали в Ізраїль після Другої світової війни, зібрали свої спогади в одну книгу, що опублікували (як і багато інших меморіальних книг) у 1961 році. (Сайт Яд Вашем - yadvashem.org, він має російський портал ([// www.yadvashem.org/yv/ru/about/index.asp](http://www.yadvashem.org/yv/ru/about/index.asp)).

Як оцінюєте співпрацю та взаємодію між Сарнами та вихідцями з міста, єврейською діаспорою?

Вважаю, що ті з нас, хто самостійно відвідав Сарни, знайшли там цікавих людей. Я нічого не знаю про постійно діючі зв'язки.

Як можна поліпшити відносини між євреями - вихідцями з Сарн і їхніми нащадками, а також людьми, які зараз живуть у місті?

Думаю, важливо встановити постійний зв'язок, бути готовими пізнати один одного. Боюся, що багато нащадків євреїв із Сарн вважають, що «там нічого не залишилося», у Східній Європі в цілому, їх зв'язок - це зв'язок із минулим, спогадами, кладовищами, місцями масових вбивств. Багато людей, які приїхали в гості, були готові вшанувати це минуле через меморіали та дружбу з місцевими жителями. Історія є болючою і важкою, і це не можна забувати. Але впевнена, що це може бути основою для продовження діалогу та дружби. Наші сім'ї жили, працювали й торгували разом упродовж сотень років. Чому ж ці стосунки не можуть бути відновлені й продовжені? Найпершим має бути взаємне бажання всіх сторін говорити про минуле, часи труднощів між сусідами, а також дружбу й співпрацю, які мали місце. Вважаю, що жодна нація не володіє монополією на біль. Ми повинні прийняти минуле таким, яким воно є, почути один одного й визнати страждання, а також відзначити наші спільні риси - в кухні, фольклорі, музиці, любові до рідних міст.

Коли Ви приїжджали в Сарни, в Україну, хто організував поїздки?

Відвідала Сарни на початку серпня 2011 року разом із нині покійним чоловіком, сером Мартіном Гілбертом. Він історик, багато писав про двадцяте століття, Першу та Другу світові війни, а також про Голокост. Це він організував подорож, і взагалі багато подорожував Польщею, Україною та країнами Балтії. Алекс Назар (Alex Nazar) зі Львова був нашим гідом і перекладачем. Ми також керувалися книгою Шмуеля Спектора (ShmuelSpector) «Голокост волинських євреїв», 1941-1944 рр., опублікованою Яд Вашем. Живемо в Лондоні, тож їхали поїздом через Варшаву, Краків, Перемишль і Львів. Зі Львова - автомобілем через Стоянів, Горохів, Луцьк у Рівне, а далі - у Великі Межирічі, Олександрію, Костопіль, Березне, Малинськ і Сарни, що були нашою базою впродовж декількох днів. Із Сарн виїжджали до Старого Чорторийська (де провів частину дитинства мій батько), потім у Рокитне, Томашгород, Клесів, Рафапівку, Городок, Маневичі, Ковель, звідки й повернулися поїздом у Варшаву й назад у Лондон. Кожне місце мало зв'язок із моєю родиною або історією Голокосту в цьому регіоні.

Якими були відчуття від перебування в Сарнах і в Україні в цілому?

Це важко описати. Це було наче повернення додому, тільки дому, де ніколи раніше не була. Це був переломний момент у моїй долі, маркер між життям до того, коли Сарни існували тільки в моїй уяві та десь на іншому боці Залізної завіси, і часом, коли вже маю власні спогади про місто й околиці. Відчула гордість за можливість жити в той час, коли можу легко подорожувати залізницею з Лондона до Львова, побачити свою прабатьківщину, відвідати місце, де батьки провели молодість, поховані цілі покоління моєї сім'ї. Це була одна з найвагоміших подій у моєму житті.

З якими труднощами зіткнулися під час подорожі?

Почувалася некомфортно, бо день поїздки від місць масового вбивства євреїв у Сарнах до єврейських кладовищ у Старому Чорторийську, Рафалівці, Городку, Маневичах і Ковелі поїхали на сарненському таксі з приємним юнаком Сашею. Обідали разом у Ковелі, перш ніж він повернувся назад у Сарни. Розповіла йому з гордістю, що тут жила моя сім'я. Він запитав, чи досі маю родичів. Відповіла: «Так. Ми відвідували їх сьогодні». Відчула, що обоє розуміли, що минуле з нами. Минуле, яке вже не можна змінити, але якщо відкриті один до одного, можемо змінити сьогодні.

Як почувалися під час відвідин будинку своєї матері?

- У 1989 році сусід моєї матері р часів, коли вони жили в Сарнах, Лолик Прищолкін (LoIek Prischolnik) був у Сарнах і зняв відео. В якийсь момент побачила, що він розповідає про будинок Берл Шапіро. Так дізналася, де жила мама, її батьки та сестри. Змогли зробити фото з відео й по них знайти будинок. Тепер він значно більший, у ньому мешкають дві сім'ї. Там зустріли Любов Кузьмич із чоловіком. Вона тепло привітала нас і пригостила чаєм (на фото ліворуч). Я відчула сильний зв'язок із будинком, де колись жила моя родина, і до молодих людей, які перетворили його у свою оселю.

Чи вивчають нащадки євреїв - вихідців із Сарн історію України і як?

В останньому поколінні або двох історія Голокосту стала відомішою. Людей цікавить, як це вплинуло на їх сім'ї або місця проживання. Вивчення Голокосту зазвичай фокусується на масовому вбивстві і як воно було здійснено. Загалом студенти отримують деякі знання в школі, але в багатьох країнах (і Великобританія серед них) історія не є обов'язковим предметом після досягнення тринадцятирічного віку. Попри те, що Інтернет зв'язав нас по всьому світу, і досі не впевнена, що ми є «глобальною спільнотою».

Чи хотіли б Ви знову приїхати в Україну?

Звичайно!

Ярослав Щевич.
Фото з альбому Естер Гілберт,
зроблене в серпні 2011 року.